

RECENZIJE, PRIKAZI

UDK 323. 285 (049.3)
Pregledni rad

Katarina Tomaševski

IZAZOV TERORIZMA

Mladost, Beograd, 1983.

Nakon članka u beogradskom »Studentu« (br. 19, 26. X 1977), zagrebačkim »Pitanjima« (br. 10, 1977) te dijelovima iz »Arhiva za pravne i društvene nauke« (APDN, br. 1—2, 1980), pojavljuju se i prvi veći radovi naših autora o problemu terorizma. To su: knjiga Mirka Klarina »Terorizam«, (NIN, Sveske 2, Beograd, 1978), doktorska disertacija Nenada Đorđevića »Međunarodni terorizam« (Jugoštampa, Beograd, 1980) zatim, u posljednje dvije godine tri knjige: Vojin Dimitrijević »Terorizam« (Radnička štampa, Beograd, 1982), Slobodan Drakulić, Mirjana Oklobdžija i Claudio Venza »Gradska gerila u Italiji 1970—1980« i Katarina Tomaševski »Izazov terorizma« (Mladost, Beograd, 1983). U posljednjoj se razmatraju (kako je i u podnaslovu rečeno), »problemi suzbijanja terorizma u međunarodnoj zajednici«. Knjigu bismo mogli podijeliti u tri dijela: prvi, koji ima zadatak da pojmovno razjasni fenomen terorizma i njegove međunarodne aspekte, drugi, koji govori o djelovanju Ujedinjenih naroda i međunarodnim mjerama za suzbijanje terorizma i treći, gdje se razmišlja o uzrocima terorizma. Drugi dio je najveći i sadrži dvije trećine knjige.

Iako se na početku predlaže definicija terorizma kao »korištenja nasiljem u svrhu izazivanja političke reakcije i uz nediskriminativan izbor neposrednih žrtava« (str. 32), kasnijim problematiziranjem uočava se proturječnost, različitost uglova iz kojih se gleda, zapravo nemogućnost točnog određivanja tako postavljenog pojma. To će najjasnije doći do izražaja u središnjem dijelu knjige gdje je ta neodredivost vidljiva po karakterističnim stajalištima država, članica UN, o tome problemu. U mnogim pokušajima sagledavanja, uvijek se nailazi na temeljne kontradiktornosti, npr. »Terorizam se primarno tretira kao napad na poredak, a poredak je jedna od najviših vrijednosti zaštićen i nacionalnim i međunarodnim pravom. Međutim, terorizam se deklarira kao način borbe za ostvarivanje temeljnih ljudskih prava, koja su također jedna od najviših vrijednosti današnjeg svijeta« (str. 42). Kod osnovnih pitanja, kao što su: tko mogu biti teroristi (države, pojedinci, pokreti, oružane grupe...), uočavaju se nove proturječnosti, analiziranjem stavova država do izražaja dolazi »jedan od najspornijih problema vezanih uz terorizam — nepomirljivo različito shvaćanje terorizma visokorazvijenog i Trećeg svijeta.« (str. 82). Nebrojeno mnogo puta u knjizi se pokazuje

da države nisu mogle usuglasiti stavove oko problema terorizma, da su stajališta dijametralno suprotna, da je »pravo na samoodređenje« kao također jedno od temeljnih prava često stajalo nasuprot željama nekih zemalja koje imaju očitu potrebu za definiranjem terorizma iz drugog konteksta. Sve te različitosti u pristupu i jesu slika, karakteristika svijeta nejednakosti.

Nakon analize djelovanja Lige naroda na problemima terorizma, uviđa se sve teškoće obuhvaćanja pojma u vidu neke konvencije. Ipak, konvencija o terorizmu iz 1937. godine uspjela je precizirati: »teroristički akt znači kriminalni čin uperen protiv države i usmjeren ili sračunat na stvaranje stanja terora u svijesti pojedinih osoba, ili grupa osoba, ili stanovništva općenito.« Ta konvencija nije nikad stupila na snagu, vjerojatno i zato jer je donesena pred drugi svjetski rat, ali i zbog svih karakterističnih različitosti pristupa pojedinih zemalja tom problemu, a posebno problemu ekstradicije koji je tu naznačen. I kasnije, će, iz zasjedanja u zasjedanje, jedan dio zemalja inzistirati na obavezi ekstradicije, a druga grupa će smatrati da treba uvijek uzeti u obzir okolnosti slučaja, a tek potom odlučivati o izručenju. Slična će se diskusija kasnije voditi oko odricanja svakog političkog motiva nekom činu, pa će ponovo jedni smatrati da je potrebno »procijeniti situaciju i političke okolnosti« a drugi će biti protiv toga, za takozvanu »depolitizaciju kriminalnih djela«.

Kako sada autorica knjige, nakon konstatacije da »terorizam kao fenomen, niti međunarodni terorizam kao predmet raspravljanja Ujedinjenih naroda nije reguliran međunarodnim pravom«, može dovesti u vezu i jedno i drugo? Time što, »postoji nekoliko drugih mogućnosti supsumiranja pojedinih tipova terorističkih akata pod postojeće kategorije djela zabranjenih međunarodnim pravom.« (str. 150). Te kategorije djela zabranjenih međunarodnim pravom su: 1. međunarodni zločini (ropstvo, trgovina robljem, iskorištavanje prostitucije drugih ljudi, kivotvorenje novca, trgovina opojnim drogama, gusarstvo za koje se u knjizi smatra da je jedino blisko terorizmu); 2. djela protiv međunarodnih komunikacija; 3. kršenje minimalnih standarda međunarodnog humanitarnog prava (tu dolazi do izražaja stav da su teroristički akti »djela koja krše osnovna prava i slobode drugih ljudi«, (str. 173); 4. kodeks zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva i 5. Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca — u kojoj se izričito kaže da se ne odnosi na narode koji ostvaruju svoje pravo na samoodređenje. Regionalne mjere, Američka konvencija (1971) i Evropska konvencija (1977) protiv terorizma, još preciznije pokazuju teškoću donošenja efikasnih mjera za njegovo suzbijanje i Sizifov posao potpunog definiranja pojma, »totalne depolitizacije« i slično. Evropska konvencija je mnogo šira, ne ograničava se na terorizam koji je u isključivoj nadležnosti jedne države, ekstradiciju smatra posebno djelotvornom u onemogućavanju izbjegavanja krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinitelja terorističkih akata, također pokušava ne povezivati delikte s političkim pobudama, ali time ne uspijeva biti suštinski drukčija od svih ostalih odredaba i konvencija spomenutih u knjizi jer: »odstupa od objektiviziranja terorističkih akata i njihovog tretmana kao krivičnih djela za koje je ekstradicija obvezatna, dopuštajući državama potpisnicama da pridrže pravo ocjene položaja počinitelja u državi koja zahtijeva njegovu

ekstradiciju, te se tako postiže isti rezultat kojeg Američka konvencija polučuje zadržavanjem prava davanja azila.«

Obilježje »suštinski drukčijeg od ostalog« ne može se pridodati ni jednoj odredbi niti konvenciji koja slijedi. Analizira se a) rad Šestog komiteta; b) prijedlog SAD; c) rad ad hoc komiteta za međunarodni terorizam; d) rezolucije opće skupštine Ujedinjenih naroda o terorizmu.

U radu Šestog komiteta, kao i pred općom skupštinom i u okviru ad hoc komiteta, došla su do izražaja dva suprotstavljena stava: prvi, prema kojem treba suzbijati posljedice terorističkih akata, i drugi prema kojem se prvenstveno insistira na ispitivanju i uklanjanju izvora i uzroka terorizma. Nacrt rezolucije što ga je podnijelo 16 nesvrstanih zemalja, postao je rezolucijom opće skupštine budući da je prihvaćena velikom većinom glasova. Američki nacrt je zahtijevao efikasnost, ne htijući definirati pojam terorizma, on sugerira suzbijanje samo dijela onoga što se obično naziva »terorističkim aktima«. Međutim, ono što se provlači kroz sve diskusije, i često im daje pečat, je sukob interesa, stavova zemalja Trećeg svijeta i zemalja koje se time solidariziraju i visokorazvijenog svijeta, kojem je puno bliži rad na sprečavanju posljedica i onemogućavanju »izvoza terorizma« (što je i glavni cilj američkog nacrta). Izuzimanje svih djela od strane pripadnika oružanih snaga i ostalih osoba koje imaju javna ovlaštenja, od mogućnosti terorističkih akata, izazvalo je negodovanje velikog broja zemalja.

Kroz rad ad hoc komiteta došlo je do neslaganja (kao i uostalom u svakom drugom slučaju), oko svih bitnih određenja koja bi trebala tvoriti pojam »međunarodni terorizam«. Usuglašenje je uspjelo jedino u dvije stvari: 1. da članovi komiteta dijele brigu međunarodne zajednice zbog širenja te pojave i 2. da postoji opća potvrda neotuđivog prava na samoodređenje, nezavisnost itd.

U trima rezolucijama opće skupštine dosad usvojenim (1972, 1976, i 1977) ponavlja se gotovo istovetan tekst, za kojeg se svaki novi put opredjeljivalo sve više država i koji je prema tome najmanji zajednički nazivnik svjetske organizacije o tom problemu. Osim što se »izražava zabrinutost« i sl. potpuno definiran pojam međunarodnog terorizma koji se tu osuđuje, jest onaj kojeg čine kolonijalni, rasistički i tuđinski režimi. Te rezolucije su, iako donesene većinom glasova, bile napadnute »jer uopće ne izražavaju osudu terorizma«. A koji je to drugi »terorizam« koji se ne osuđuje, to nije rasvijetljeno ni u ovoj knjizi. Zbog toga je drugi, najveći i središnji dio u njoj najsadržajniji jer je vidljivo iz samih akata sve o proturječnosti iz ovakvog ugla postavljenog pojma, za razliku od prvog i trećeg dijela gdje se pokušava pojmovno razjasniti, odnosno razmišljati o uzrocima terorizma.

Benjamin Perasović